

Становище

по темата „Политиките в подкрепа на уязвимите групи в България в контекста на членството ѝ в ЕС“¹

Европейската референтна рамка за осигуряване на качество в професионалното образование и обучение (EQAVET) дава две основни и взаимно-допълващи се дефиниции за уязвими групи. **От една страна** това могат да бъдат групи, които търпят по-висок риск от бедност и социално изключване, от средния. Това включва етнически малцинства, имигранти, хора с увреждания, бездомни, борещи се със злоупотреба с наркотични вещества, изолирани възрастни хора и деца. Всички те често се сблъскват с трудности, които могат да доведат до задълбочаване на социалното изключване, като например ниски нива на образование, безработица и изолация. **От друга страна** това може да включва трайно безработни, неактивни и нерегистрирани като безработни граждани; такива, работещи с постоянно висок риск от загуба на работата си, както и всички, които споделят принудителния характер на състоянието, в което се намират в момента.

Ситуацията с етническите малцинства е всеобщо известна както в България и Европа и навсякъде по света. Универсално негово решение не съществува. В основата на социалното изключване на етническите малцинства стои един общия им избор да бъдат изолирани. Обикновено това е резултат от дългосрочна липса на приемственост от страна на обществото, дискриминация, противопоставяне на проблемите на доминиращата група спрямо проблемите на малцинството и не на последно място определянето на малцинството като проблем. Стъпка, която обществото е редно да предприеме в тази насока е преодоляване на начина, по който възприема етническите малцинства. **Пример** – в контекста на членство в ЕС и споделяне на общоприетото разбиране за свобода в движението на стоки, капитали, хора и най-вече информация е немислимо в страна-членка в продължение на години да се води публичен дебат за премахване на новинарска емисия на чужд език, предназначена за етническа група, която по данни от преброяването от 2011 година представлява 8,8% от населението на България.

Ситуацията с имигрантите не е много по различна. Във връзка с гореспоменатата идея за свобода в движението е нормално миграция да се осъществява. Но тук отново се спираме на въпроса с гледната точка – несправедливо е отношението на обществото към имигрантите да ги подтиква към или директно поставя в ситуация на социално изключване. **Пример** – едновременното недоволство на много български граждани от отношението, което много западно-европейски държави, правителства, медии и граждани имат към българските гастербайтери, съчетано с недоволството от мигриралите през последната година на

¹ Никола Илиев Илиев: Докторант към катедра „Финанси и Кредит“ при Стопанска Академия „Димитър А. Ценов“ – гр. Свищов; Завършил магистър Финансов Мениджмънт и завършил бакалавър Финанси, завършил бакалавър Счетоводство и Контрол към СА „Д.А.Ценов“ – гр. Свищов;
Телефони за връзка: I) 087-969-9559; II) 089-750-7744;
Електронна поща: I) iliev.nikola1988@gmail.com II) niliev@uni-svishtov.bg

територията на България бежанци. Отношение като това не може да се определи по начин различен от „двоен стандарт“.

Ситуацията с хората с увреждания не е нищо повече от продължение на предубедеността, която обществото има спрямо в случая друга малцинствена група. Като начало дори формулировката – докато по света има „хора с неспособност“, в България те са „хора с увреждания“. Акцентът звучи безсмислен, а границата прекалено тънка, но факта си е факт – в Европа и по света няма хора с увреждания. Има единствено хора, неприспособими към дадена дейност. Но такива сме всички ние – както е вярно че човек със възпрепятствано зрение не може да шофира, така е вярно и че човек с висок ръст не може да шофира болид от формула 1; каквато е причината за поставяне на рампа на входа на учреждение, такава и причината за поставяне на ръкохватки в градския транспорт – удобство и предоставяне на възможност. Друга много крайна гледна точка в българския език е формулировката на хората с увреждания – инвалиди. В англоезичните култури *invalid* означава невалиден. И последен аргумент в тази насока – каква точно е дефиницията на лице с увреждания. С цел да се избегне задълбочената медицинско-социална методология, това е лице, което вероятно има медицински проблем, възпрепятстващ го в извършването на определен вид дейност. Но нали в тази насока работят медицината, здравеопазването, технологиите и прогреса – да решават проблеми и спомагат извършването на доскоро невъзможни за хората дейности – преди години такива са били летенето, комуникацията до другия край на света и имунизацията.

Бездомните и борещите се със злоупотреба с наркотични вещества принадлежат към една и съща група – дискриминирани не със съжаление и емпатия, а дискриминирани с открит страх и паническо нежелание за приобщаване. Истината е че много от нас се страхуват и от двете групи. Но за разлика от етническите малцинства и имигрантите, бездомните и зависимите не се раждат такива – те стават такива. Решението на тези два проблема е едно – превенция. Веднъж станал бездомен или зависим човек подлежи на промяна и всяка помощ за това е добре дошла, но по-доброто решение е възпрепятстване на ситуацията, в която той става такъв. И това е възможно само в резултат на всеобщо усилие на обществото да промени ситуацията. Какъв например е пътя, който едно лице извървява за да стане бездомно? Най-вероятно това включва загуба на семейство, работа, доход, невъзможност за посрещане на нужди и разходи, загуба на жилище. Всеки от тези проблеми е решим, но не от лицето, изпаднало в ситуацията, а от заобикалящото го общество. Границата към пътя на втората група е много тънка – загуба на близки, кариера, възможности, психическа травма, желание за по-добър живот и по-добро настроение – това са причините, които подтикват хората към наркотичните вещества. Решение на проблема тук не е единствено да спасяваме вече бездомните и зависимите, а да попречим появата на нови такива.

Изолираните възрастни хора и деца отново попадат в обща група. Това най-често са пенсионери и деца в домове, лишени от близки. Обществото не изпитва съжаление и емпатия към тях, не изпитва и страх и паника. То просто се опитва да ги забрави. И те го знаят, което е едно от най-смазващите персоналната психика твърдения – да си ненужен. За да решим този проблем трябва да направим изолираните лица нужни, а това няма да стане докато строим домове за сираци в провинцията и крайните квартали. Няма да стане и докато оставяме пенсионерите сами в своето минало. **Пример** – един малък български град със слаба икономика, никакви

културни и туристически забележителности и население от 11 000 души, изолирани възрастни хора няма. Причината за това е проста – група пенсионери избират да се приобщават към обществото и то по най-правилния възможен начин – да бъдат там където са младите и да правят това, което правят те. Това включва задължителното посещаване на ресторант 2 пъти седмично, туристическа обиколка в околността през уикенда и организацията на културни мероприятия веднъж месечно. Почти като от социалистически лозунг, кампанията дава резултат и след година от само 4 лица на преклонна възраст, „клуба на пенсионера“ на общината наброява 150 члена. Подобно би трябвало да бъде и ежедневието на деца, попаднали в социална изолация – да се приобщават към обществото и при това не само по празници.

Ако трябва да се спрем на втората голяма група хора, подлежащи на социално изключване, то това са преди всичко трайно безработните, неактивните, нерегистрираните безработни, хората с риск от загуба на работата и хората в ситуация с принудителен характер. Но ето че отново се стига до една крайна формулировка, споделяна и от институциите и от самите граждани – принудителен характер. В развитите държави такова нещо като принуда не съществува. Все пак робството беше преодоляно като проблем преди доста години. Проблемът тук по-скоро е начина, по който хората възприемат ситуацията, в която се намират. Много просто решават че няма никакъв вариант, предават се и заявяват „няма работа“. Истината обаче е доста различна – няма по-скоро такава работа, каквато искат. А факторите, които определят такава работа са много – работна заплата, работно време, натоварване, възможности за почивни дни, отпуски, болнични и празници, възможност за персонална облага, различна от заплащането. Всичко това са реални причини, поради които много хора отказват дадена работа под претекст че не е за тях, след което влизат в кръговрата „няма работа“. Друг е проблема и с нежеланието за полагане на допълнително усилие, което може да включва продължително пътуване до работното място, преминаване на курс или обучение, всякаква форма на придобиване на допълнителна квалификация и образование.

Но нека преминем от другата страна – на работодателя, защото проблеми са налице и там. Нежелание за предоставяне на добра работна заплата, осигуряване на гъвкаво работно време, прекалено голямо натоварване, невъзможност за реално отпочиване, оздравяване и посрещане на празнични поводи, нежелание за осигуряване на необходим курс или обучение, даване на възможност за придобиване на квалификация и образование. И не на последно място трудов стаж – болката на всеки търсещ работа. Това е може би най-големия проблем на безработицата и това е несъответствието между търсене и предлагане на работни места – как на практика е възможно лице да придобие трудов стаж по дадена професия при положение че всички работодатели, предлагащи работа по тази професия изискват трудов стаж за нейното започване. И ако това е логично при професии като ядрен инженер в АЕЦ, главен хирург в частна клиника или финансов мениджър на пенсионен фонд, то продавач-консултант с 3 години стаж, работник на автомивка с 2 години стаж и камериерка с 1 година стаж си е повече от смешно.

И в заключение на казаното дотук – всяка политика в подкрепа на уязвимите групи в България е едно много благородно начинание, но е напразна, ако не е подкрепена от желанието на обществото да я налага, прилага и следва.